

בין קפלי החצאית: חייו השונים של קרל מ. באר

קרל מ. באר היה אחד האנשים הראשונים שעברו ניתוח להתאמה מגדרית, וייתכן שאף היה הראשון. בלידתו לא הצליחה המיילדת לקבוע את מינו ולאחר התייעצות עם רופאים החליטו הוריו לגדלו כילדה בשם מרתה. כאדם אינטרסקס בעל סממני מין דו־משמעיים הזדהה באר לפעמים כגבר הטרוסקסואל ולפעמים כאישה לסבית, ובאופן קבוע חש פער בין תחושותיו הפנימיות לבין הציפיות המגדריות של החברה. בעצתו של הסקסולוג הנודע ד"ר מגנוס הירשפלד נותח באר בברלין בשנת 1906 והמשיך את חייו במגדר הגברי. האוטוביוגרפיה שפרסם בשנת 1907 זכתה להצלחה רבה ולשני עיבודי ראינוע, אולם גם עליה חתם בשם העט טורד־המנוחה N. O. Body ("א. פ. אחד"/"א. י. נ. גוף").

(Simon), תחת הכותרת *Memoirs of a Man's Maiden Years* (מספרי העמודים של המובאות מהספר שיצוינו להלן הם של מהדורה זאת). עד למועד שינוי המגדר חי באר כאישה לסבית שמזדהה כגבר ופעילה נגד סחר בנשים, ולאחר נישואיו באוקטובר 1907 הוא נטמע בחוג חברתי של יהודים אינטלקטואלים, שחלקם הכירו אותו עוד לפני השינוי. "כל חברי החוג גילו טקט ומשמעת למופת, ואף לא רמזו שהם יודעים שקרל ומרתה הם אותו אדם", סיפרה אחת מחברות החוג (עמ' 116). זהותו הנזילה והמשתנה של באר, נכונותו לקרוא תיגר על קונבנציות חברתיות ושאיפתו לחיים בורגניים וסולידיים משקפות את הסתירות הפנימיות של גרמניה בראשית המאה העשרים – גרמניה שבה התקיימו תפישות מגדריות ומיניות שמרניות לצד חדשנות חסרת תקדים בתחום הסקסולוגיה, האקטיביזם המיני וההמשגה המגדרית. סתירות אלה אפשרו לפעילים כגון ד"ר מגנוס הירשפלד להניח בשלהי המאה התשע־עשרה את היסודות לתנועת השחרור ההומוסקסואלית הראשונה, והותירו במקביל לאלה שחפצו בכך – כמו קרל באר – להשתלב בחברה המהוגנת ולהמשיך בחייהם.

זרותו הכפולה של מרתה באר

קשה לכתוב בעברית על קרל באר. השפה העברית מתעקשת על התאמה מגדרית בין הנושא לבין פועלו, ובין עברו של אדם כנערה, ועתידה הבוגר כגבר. כאשר כתב קרל באר את האוטוביוגרפיה שלו בשנת 1907 הוא הזדהה כגבר. "נולדתי

מעטים בישראל יודעים שאחד האנשים הראשונים בעולם שעברו ניתוח להתאמה מגדרית ("ניתוח לשינוי מין" בשפה המדוברת) קבור בבית הקברות קריית שאול בתל אביב. קרל מ. באר (Karl M. Baer, נהגה "בֶּר"), שנולד כמרתה באר במאי 1885 בעיירה ארולון (Arolsen) שבגרמניה, ועבר בסתיו 1906 פרוצדורה כירורגית להתאמה מגדרית תחת השגחתו של ד"ר מגנוס הירשפלד (Hirschfeld), נמלט מגרמניה ביולי 1938 ועלה לארץ ישראל. אף שכיהן בגרמניה בתפקיד בולט למדי – ראש הלשכה הברלינאית של מסדר "בני ברית" – בישראל חי באר חיים אלמוניים בבתים והתפרנס כמנהל חשבונות עלום עד למותו בשנת 1956.

סיפורו של באר – גבר טרנסג'נדר, אדם אינטרסקס (בעל סממני מין גופניים דו־משמעיים), עיתונאית פמיניסטית ופעיל חברתי וציוני – עורר הדים רבים בגרמניה של ראשית המאה העשרים. האוטוביוגרפיה הבדיונית־למחצה שפרסם בשנת 1907 תחת הכותרת *Menschenjahre eines Mannes* ("משנות נעוריה של גבר Aus eines Mannes Mädchenjahre") ותחת השם הבדוי "א. פ. אחד"/"א. י. נ. גוף" (N. O. Body) זכתה לפרסום נרחב, לשלל מהדורות ואף לשני עיבודי ראינוע. בשנת 2009 יצאה האוטוביוגרפיה לאור בתרגום לאנגלית ובהשגחה מדעית של הביוגרף החשוב ביותר של באר, הרמן סימון

עדי סברן היא בוגרת תואר ראשון בהיסטוריה ומגדר, ומנהלת בלוגים על סיפורי קרקועים, צילום והיסטוריה חשאית.

יא"א: 000@redress@gmail.com

קרל באר

בן, וגודלתי כבת", הוא הצהיר בעמוד הראשון, "ואם כי אפשר לגדל בן בריא באופן נשי, ובריה נקבית באופן גברי, לעולם לא ישנה הדבר לחלוטין את תחושתם" (עמ' 7-8) ואולם, כבר בלידה התגלתה אי-בהירות מגדרית שעיצבה את השנים הראשונות לחייו: "המייילדת אמנם בירכה את האם על לידת בת מקסימה, אולם אז קראה לאבי ואמרה לו שהמאפיינים הגופניים כל כך מוזרים שאין לה דרך לקבוע את מין הילוד. היא חושבת שזה ילדה". לאחר התייעצות נוספת עם רופא נרשם במרשם התושבים של ארולון שבת נולדה "לסוחר ברנהרד ואשתו לינה באר (שם נעורים לוונברג), בני הדת היהודית". אולם הגוף "המוזר" שתויג כ"בת" לא התפתח לגופה של אישה, ובאר מעולם לא חש התאמה בין שיוכו החיצוני לבין תחושותיו הפנימיות. מאמר זה ינוע על כן בין המגדרים הדקדוקיים כדי לשקף את תנועתו של באר עד להתייצבותו במגדר הגברי בגיל 21.

באר גדל בתקופת הקייזר וילהלם השני – עידן של תמורות כלכליות וחברתיות מהירות, חדשנות טכנולוגית ומדעית, והגירה חסרת תקדים מאזורים כפריים לאזורים עירוניים. הערים הגדולות כהמבורג, מינכן ודרזדן צמחו במהירות, ואוכלוסיית הבירה ברלין גדלה פי חמישה בין השנים 1849-1910 והגיעה ערב מלחמת העולם הראשונה לשני מיליון בני אדם. העיר הפכה לאחד המרכזים החשובים של התרבות המודרניסטית, אך גם למרכז של זרמים אנטי-מודרניסטיים שמחו על השתנותה המהירה של גרמניה. הקיום הסימולטני של פתיחות וסגירות, של קוסמופוליטיות ולאומנות, של תקווה וחשש הוא ממאפייניו הידועים של עידן מפנה המאות באירופה, ובמרכז אירופה בפרט.

יהדות גרמניה הייתה חלק קטן אך חשוב בהתהוות גרמניה המודרנית. היא מנתה פחות מאחוז אחד מסך 60 מיליון תושבי הקיסרות, אך משקלה בערים ובמקצועות המודרניים היה גדול לאין שיעור. כפי שכתבה ההיסטוריונית שולמית וולקוב בספרה **ולטר רתנאו: טרגדיה יהודית גרמנית**, "יהודי גרמניה הצליחו 'לעשות זאת'... בשלהי המאה ה-19 כבר נמנו מרביתם עם מעמד הביניים הנמוך והאמצעי, אמנם מספרם של היהודים העשירים מאוד היה קטן, אך כך גם היה מספרם של היהודים העניים" (ראו ברשימה לקריאה נוספת, עמ' 11). יהודי גרמניה נטמעו באופן עמוק בשפה ובתרבות הגרמנית, וראו את עצמם על פי רוב כגרמנים, אך מעטים התחתנו עם לא-יהודים או קשרו קשרי ידידות אמיצים מחוץ למעגלים החברתיים הקהילתיים שלהם.

משפחתו של קרל באר התאימה לדגם המקובל של יהודי גרמניה באותה תקופה: אביו היה סוחר מצליח למדי ומילא גם תפקידים בכירים בקהילה היהודית הקטנה של ארולון, בירתה של מדינת ואלדק הזעירה (Waldeck) במרכזה הגאוגרפי של גרמניה. באוטוביוגרפיה שלו כתב באר, "צורתנו החיצונית הספיקה בשביל להבדיל אותנו

משאר תושבי ברגהיים [שם פיקטיבי שנתן באר לארולון]: עיניים שחורות או חומות, שיער שחור מתולתל ותווים דרום אירופיים בולטים... הטיפוס הגזעי שלנו היה כה מובחן משום שמשפחתי בקושי התערבבה עם תושבים אחרים, ושמרה על טוהר הדם באמצעות נישואים תכופים עם קרובי משפחה" (עמ' 14).

בספרו מציג באר את עצמו דווקא כנצר למשפחה צרפתית קתולית ולא כבן למשפחה יהודית. על רקע התאוריות הגזעניות שרווחו בתקופה ההיא יש היגיון רב בצעד הסוואה זה. בעת ההיא הוצג הגוף היהודי פעמים רבות על-ידי אנטישמים כמובחן מבחינה גזעית, וכדור-משמעי מבחינה מינית ומגדרית. נשים יהודיות תוארו באמנות שלהי המאה התשע-עשרה כפאס-פאטאל מסוכנות ומסרסות, בעוד גוף הגבר היהודי הוצג כפגום, מכוער, חלש ונשי. הוא היה תמונת תשליל של הגוף הארי הבריא והגברי. לכן, על-ידי הסתרת מוצאו היהודי, יכול היה באר לספר את חייו כסיפור של אדם אינטרסקס ייחודי ולא כהתגלמות מייצגת של מעומעמות גופנית יהודית. ההיסטוריון סנדר גילמן (Gilman), שכתב פתח דבר לאוטוביוגרפיה, אמנם חשב ש"המסכה הצרפתית של באר הייתה שקופה ולא-הכרחית, כי הרי לא הייתה לו סיבה להתכחש באוטוביוגרפיה שלו לזהות של הרמפרודיט [הכינוי הרווח באותה תקופה לאדם אינטרסקס]" אולם, דווקא מסכה זו אפשרה לו לדבר על מורכבות גופו מבלי להישמע כקלישאה אנטישמית (עמ' xix).

כילדה למד באר להסוות את שונות גופו מילדים אחרים ולהתאים את התנהגותו ככל שישל למצופה ממנו מבחינה מגדרית. ואולם מבטים ולחשושים צרבו בו לעתים קרובות תחושת חריגות וזרות. כך למשל, כאשר למד בכיתה א' עבדה בבית משפחת באר מטפלת בשם מארי, שמרתה חיבבה מאוד.

מארי סיפרה סיפורים נהדרים על ביתה בכפר... יום אחד כאשר מארי רחצה אותי שמעתי אותה מתלחשת עם המשרתת שנכנסה לחדר. התמלאתי בזעם. הן צחקו בקול רם במשך זמן והשאירו אותי באמבטיה, בעודן מרכלות עלי... ידידותי עם מארי הסתיימה מיד. עד היום איני יודע כיצד אמי שיתפה משרתות בסוד עלי, וכיצד השביעה אותן לסודיות. המטפלת שדאגה לי בכל יום בוודאי הייתה מודעת לדבר (עמ' 26).

משחקי הילדים אפשרו לבאר התנסויות שליליות פחות עם הזהות המינית והמגדרית. חברותיו בינקות קיבלו אותו כילדה (גם אם יוצאת דופן) שגופה המשונה היה אובייקט לסקרנות, משיכה ובסופו של דבר לתיעוב. נורה, השם הבדיוני של מרתה באוטוביוגרפיה, שיחקה בילדותה ביום אביבי עם החברות, לְנָה והִילְדָה, והניחה את ראשה בחיקה של הילדה. ליטופים הובילו לנשיקות והִילְדָה החלה לפתוח את כפתורי שמלתה של נורה. "סחרחרות ולוהטות מריגוש של המשחק החדש כרענו ברך בחול, מוסתרות על-ידי ענפי

העצים המלבלבים" (עמ' 18). שתי הילדות החלו להשוות בעיניהן את מה שקודם לכן חשו באצבעותיהן: "הביטי לכאן, נורה מאוד שונה מאיתנו", אמרה הילדה ללנה, "השווינו בשנית ומיששנו פעם נוספת". חצאיתה המתעופפת מעלה גילתה למרתה ולחברותיה כי משהו חריג נמצא בין רגליה. משחקים ארוטיים אלה עיגנו אצל מרתה את תחושות השונות הגופניות, אך גם עוררו אצלה תשוקות גולמיות. המשחקים עם בנים, לעומת זאת, אפשרו למרתה לחקור פעילויות שנתפשו כ"גבריות", כמו טיפוס על עצים ומשחקים בצעצועי בנים. אלה נראו לבאר הבוגר (כאשר כתב את האוטוביוגרפיה) כהולמות יותר את טבעו הגברי. עד גיל תשע והמעבר לבית ספר מתקדם לבנות הצליחה מרתה להדחיק חוויות ראשונות אלה של חריגות – "איבדתי את המודעות להבדלים הגופניים ביני לבין בנות אחרות, או לא הבנתי את משמעות ההבדל" (עמ' 29). ואולם חצי שנה לאחר המעבר לבית הספר, "נעשיתי מודע למטען הסבל הכבד שזימן לי גורלי הקשה". גולמנות בשיעורי סריגה ורינונים של צוות המורים מאחורי גבו הביאו לנידויו של באר ממשחקי הבנות. "אף אחת מהבנות לא דיברה אתי והילדה הביטה הצדה במבוכה. 'לך מכאן ילד מגעיל!' התפרצה לנה, 'אף אחת מאתנו לא רוצה לשחק עם בנים ואתה באמת בן. גם העלמה שטיר אמרה את זה, וזו הסיבה שאתה לא יודע לסרוג!'". הסדקים החלו להעמיק בין המציאות של גופו, למציאות של נפשו, למציאות החברתית מסביב; "כל הילדים ידעו שיש בי משהו משונה".

באוטוביוגרפיה מתאר באר כיצד, לאחר אירוע מכונן זה, דילג בין סביבות חברתיות ומגדריות, שקיבלו אותו עד לנקודה שבה כשל מבחינה פיזית או התנהגותית. לעתים נדמה לקוראים כי הוא משנה בהיפוכים מהירים את תפישתו העצמית לגבי הגוף הדור־משמעי על סמך תגובת הסביבה. לאחר שמעגל הילדות דחה אותה עקב הכישלון לסרוג, חזרה מרתה הביתה, הביטה בגופה במראה וקבעה נחרצות, "זה פשוט לא נכון! אני לא בן!". מרתה מצהירה לעצמה שהיא ילדה, שהיא פשוט שונה מהאחרות מבחינה גופנית, כפי שהיא שונה מהן נפשית. אולם בפסקה הבאה, באר בטוח לחלוטין כי הוא חייב להיות בן – הרי בסופו של דבר, שאר הבנות כה שונות ממנו "שם למטה!". באר שואל את שאלות המפתח שאנשים אינטרסקסים שואלים בכל חברה: מי בכלל רשאי לקבוע אם מדובר בן או בת? ואיך בכלל קובעים כאשר הסימנים הפיזיים והנפשיים אינם משתלבים למכלול שהחברה מכירה בו?

מורכבות גופו של באר העמידה אותו בסכנת חשיפה וגרמה לו להסתרת חלק מעצמיותו. כפי שבבית הספר חתך את אצבעו השמאלית כדי ללמד את עצמו לכתוב ביד ימין, באר נדרש להקריב חלק מזוהתו רבת־הפנים על מנת להתאים את עצמו לדרישות החיצוניות. במשחקים עם הבנים הכניס את ידו לאש כמפגן אומץ, ובקבוצת הבנות למד לזייף עניין

רומנטי בגברים ולהסתיר את מה שמתחת לחצאית. המאמץ לשמור על זהות תואמת בכל קבוצה הפך לקשה הרבה יותר בגיל 12 עם התחלת גיל ההתבגרות, כשסימני המין השניוניים החלו להתפתח. סימנים אלה לא תאמו את אלה של הנערות שסביבו: באמצע הקיץ נשבר קולו פתאום והפך לנמוך וצרוד. באר היה בטוח כי לקה בשחפת, מאחר שקרא בספר ש"אנשים שחפתיים נעשים צרודים. הייתי משוכנע שאני עומד למות. מחשבות אלה העיבו על כל שמחת חיים ילדותית שהייתה לי" (עמ' 41). סביבתו של באר התעלמה משינוי הקול, והוא ציפה למות לקראת הסתיו או החורף. המחשבות על המוות הקרב התפוגגו רק כאשר שמע שני בנים מכריזים בגאווה שקולם נשבר ו"זה מה שקורה לכל הבנים!" בבית הספר לבנות שאליו הלכה מרתה החלו שדי הנערות בנות גילה להתפתח והשיחה עסקה פעמים רבות בסוגיות מיניות. אחת אחר השנייה החלו בנות הכיתה לקבל מחזור ולעקוב אחר השינויים הגופניים בקרב חברותיהן. תחושת החריגות של באר התחזקה שוב, "ואז החלטתי לרמות את כולן. יום אחד הגעתי כולי קורן לבית הספר וסיפרתי שגם אני 'קיבלתי' ותיאיתי לבנות את הסימפטומים ששמעתי אותן מתארות זו לזו וגם לי בהזדמנויות רבות... את השקר הזה המשכתי לספר במשך עשר שנים" (עמ' 50). ואולם, שערות בהירות החלו לצמוח על פניו של באר, ולמרות הניסיונות להעלים את השיער, הוא חזר וצמח ועם הזמן אף נעשה כהה יותר. חלומות מיניים על נשים עירומויות ועל נשיקות מענגות פקדו את באר והוא התעורר בבקרים מותש ונטול כוחות. לתחושות הזרות והבדידות התלוו קשיים במציאת מידע מבוסס על מיניות ומגדר. כשאר הנערות המתוארות בספרו, גם באר לא זכה לחינוך מיני. גוף הידע היחידי שהיה זמין לבנות הורכב משמועות, מלחשוסים ומאיסורים. המחזאי פרנק וודקינד (Wedekind) תיאר במחזהו **האביב מתעורר** (*Frühlings Erwachen*) משנת 1891 תמונה דומה של מציאות שמרנית ודכאנית בגרמניה של העת ההיא, שבה ההורים ובתי הספר נמנעו מלענות לשאלותיהם של מתבגרים על מיניות, ובוודאי לא התייחסו למיניות הומוסקסואלית או לשונות מגדרית. "מדוע הוֹרֵי לא שוחחו איתי?", שאל באר באוטוביוגרפיה, "מאות פעמים גמרתני אומר לשאול את אבי ואת אמי, אבל שוב ושוב לא הצלחתי לאזור אומץ לעשות זאת" (עמ' 55). לא היה איסור מפורש לא לדבר על נושאים מיניים עם ההורים, אולם הייתה תרבות של שתיקה וברור היה שלא עושים זאת.

חייה של נערה צעירה ותקרת זכוכית

בהיעדר מידע רשמי מבני סמכא, התנפל באר על כל מקור מידע אלטרנטיבי שהצליח ללקט: שמועות שהפיצו מטפלות, ספרי אנטומיה ארכאיים, המיתולוגיה היוונית (ובמיוחד סיפורו של הרקולס, שמלכת לידיה ציוותה עליו ללבוש

בגדי נשים במשך שנה), סיפורי התנ"ך, שיעורי טבע ועוד. כשעסקי המשפחה החלו להידרדר במהירות, נשלחה מרתה באר בגיל 15 לחניכות מקצועית בבנק. לאחר הגעתה היא הצטננה ונשלחה לבדיקת רופא, שאבחן אותה כ"שחפתית" וכסובלת מ"תת-התפתחות גופנית חריגה". הרופא המליץ על אוויר הרים צח ועל הפסקת החניכות למשך שנה. עם מותו של האב קרסה המשפחה מבחינה כלכלית ונאלצה למכור את נכסיה, ובכללם את הבית. מרתה שוב נשלחה לחניכות מקצועית ללא תשלום, הפעם בבית כלבו עירוני גדול בעיר בילפלד (Bielefeld), שבו הועסקו 50 מוכרות ומוכרים. בשונה מהמוכרים עסקו החניכים והחניכות בעיקר במלאכות כמו ניקוי ואריזה, ולעתים גם בעבודה עם לקוחות. כאן הפכה מרתה במהרה למושא לעג עקב קולה הגברי וסירובה להתפשט לפני שאר החניכות בחדר המשותף. כאשר לבסוף החליטה "הנערה המטונפת" להתרחץ התפרצו הנערות האחרות לחדר לראותה עירומה: מפוחדת ומלאת בושה זרקתי את עצמי על המיטה והסתרתי את עצמי. בוודאי אתגלה עכשיו. אולם כאשר השתרר שקט העזתי להרים את ראשי. כל הנערות עזבו למעט נערה בלוונדינית מדרום גרמניה, שהחלה לעבוד מספר ימים קודם. היא ישבה בשולי המיטה וליטפה את שערי, ובמבטא דרום-גרמני רך אמרה: "מסכנה שלי, אל תתביישי בגלל שאת כל כך רזה. זו הסיבה שלא רצית להתרחץ בבקרים?". "כן", הנהנתי בראשי בעודי רועדת (עמ' 63).

התשוקה לדעת ולהשכיל לא עזבה את באר גם בעבודה מעיקה זו. באוטוביוגרפיה הוא מספר כיצד שמע על ספרייה נידחת שבה דמי המנוי היו נמוכים במיוחד והחל לקרוא בשקיקה. הוא ניצל כל פיסת נייר שנקרתה בדרכו – נייר אריזה, שולי עיתון, מעטפה – כדי לכתוב את המחשבות שניקרו במוחו. ידיעותיה של מרתה באנגלית ובידיש סידרו לה עבודה חלקית אצל מנהל בית הכלבו, שנעזר בה בהתכתבות עם לקוחות זרים, ושמח שמרתה הכינה נוסף על כך את שיעורי הבית בשביל בניו הצעירים. בספרייה נחשפה מרתה לספרות פמיניסטית, וזו שכנעה אותה בדבר הצורך להיאבק למען זכויות נשים ובדבר שוויונם הבסיסי של המינים. "בהתלהבות רבה הרציתי לעמיתותי לעבודה עד שלבסוף הבאתי את כולן לראות את הדברים מנקודת המבט שלי". השכר הבלתי-הוגן שקיבלו המוכרות, והזלזול וההטרדות המיניות שחוו בחנות יצרו תחושה חזקה של שותפות גורל נשית, ו"בהדרגה", כתב באר באוטוביוגרפיה, "איבדתי לחלוטין את ההרגשה כי אני בן".

מרתה הפנימה את נחיתותה הכפולה כאישה וכעובדת זוטרה, אך גם רכשה כלים להתרעם על כך. סיפורי ההוללות המינית ובדיחותיהם הגסות של העמיתים לעבודה עוררו בבאר ובשאר עובדות החנות סלידה ממיניות הטרסקסואלית, שנראתה להן נגועה במחלות ואכזרית כלפי נשים. מרתה

החלה להתקבע בזהות מגדרית נשית, שהתבססה בעיקר על מיקומה החברתי והמעמדי ועל התפקידים המגדריים שמילאה. בלילות היא חלמה חלומות מיניים מרגשים על הנשים מסביבה – חלומות שחלקם היו בעלי אופי סדיסטי ואדנותי. בין הנערות בחנות חלפה שמועה על מיניות אחרת, המתקיימת בין נשים בלבד. מיניות זאת נראתה להן פנטסטית ומושכת, אך בו בזמן גם סוטה ואסורה. "הופתענו לשמוע על אהבה לסבית. הערכנו את האהבה הזו שנראתה לנו עדינה וללא כאבים, אבל לא באמת האמנו שהיא קיימת. עלה בדעתי שאולי אני היחידה שהרגישה שהיא לסבית, אבל דחקתי רעיון זה הצדה" (עמ' 65). את משיכתה לנשים ייחסה מרתה לאנינות האמנותית שלה.

הסוציאליזציה של באר כאישה והספקות שעלו בה מדי פעם לגבי שיוכה המגדרי הובילו לתחושות עוול בשל הזכויות שנמנעו ממנה, ובראשן חינוך עיוני איכותי. תחושות אלה הניעו את מרתה להתגייס למען מטרות פמיניסטיות ולמחות על אפלייתן וניצולן של נשים, אך גם עוררו בה רצון אישי להימלט מהגורל שנגזר עליה, שייתכן שלא בצדק. באוטוביוגרפיה כתב באר שהיו לו אותן יכולות גופניות ונפשיות כמו של גברים, והוא לא ראה שום סיבה מדוע להם יהיו זכויות יתר וסיכויים טובים יותר לרכוש השכלה. הכמיהה להשכלה ולחינוך עיוני היא לייטמוטיב לכל אורך האוטוביוגרפיה – משנות הילדות, שבהן שכנעה מרתה את אחיה הגדול להקריא מספריו תמורת שוחד קטן; דרך התחושה שבית הספר לבנות אינו מעניק חינוך ראוי לתלמידותיו ולא נותן להן כלים להתקדם בחברה; ועד לתיאורים כיצד ספרן ידידותי ויועץ עירוני חביב פרשו על באר את חסותם והזמינו אותה להתלוות לסלונים ספרותיים ולקבוצות דיון. הרמן סימון חשף את העובדה שנותני חסות אלה היו פעילים יהודים באגודות פילנתרופיות, והם סללו למען באר את הדרך החוצה מחיי זבנית לפעילות חברתית ועיתונאית בארגונים יהודיים. את זה כמובן לא יכול היה באר להזכיר כאשר הציג את עצמו כנצר למשפחה צרפתית קתולית.

פמיניזם, לסביות וציונות בעיר הגדולה

בשנת 1903 עבר באר לגור בעיר הנמל הענקית המבורג, בירתה המסחרית של גרמניה ומדינה נפרדת בתוך המבנה הפדרלי של הקיסרות. כמו ערים גרמניות אחרות עברה המבורג תהליכי תיעוש ועיוור מואצים, וקלטה אליה מהגרים מקרוב ומרחוק. כעיר נמל עצמאית וכשער של גרמניה לעולם הייתה המבורג אחד המרכזים החשובים בגרמניה לפעילות פמיניסטית. היא הייתה אחת מארבע מדינות גרמניות בלבד (לצד בקמן, וירטמברג ובאדן) שהתירו לנשים להקים התאגדויות פוליטיות, ובשנת 1902 נוסדה בה "האגודה הגרמנית למתן זכות בחירה לנשים" (Deutscher Verein für

קרוס־דרסים במועדון הלילה "Eldorado" בברלין, שנת 1929

החופש האינדיווידואלי [בעיר הגדולה] מתבטאת בכך שהייחודיות, שהיא נחלתו של כל אדם ואדם מטבע בריאתו, ושבגללה לא ניתן להשוות בין אדם לחברו, תבוא לידי ביטוי בעיצוב אורח החיים" (עמ' 35-36 בחיבור זה, שהתפרסם בתוך **אורבניזם: הסוציולוגיה של העיר המודרנית**. ראו ברשימה לקריאה נוספת).

אורח החיים של המיעוטים המיניים העירוניים הושפע משיח סקסולוגי חדש שהתפתח באירופה במחצית השנייה של המאה התשע־עשרה, במיוחד במרחב דובר הגרמנית. מילון המונחים המודרני על מיניות ועל זהות מגדר נוצר ברובו הגדול בעת ההיא, ומונחים מקובלים כמו "הטרוסקסואליות", "הומוסקסואליות", "סדיזם", "מזוכיזם", "פטישיזם", "אקסהיביציוניזם" נטבעו כולם בין השנים 1867-1890. הדעה ש"פרוורסיה מינית" – מונח חדש שטבע בשנת 1886 הפסיכיאטר הצרפתי ואלנטין מאנייאן (Magnan) – היא חולי ולא חטא השתרשה בשיח הציבורי והסקסולוגי של שלהי המאה התשע־עשרה. רופאים מובילים כפסיכיאטר הווינאי ריכרד פון קראפט־אבינג (Krafft-Ebing) ראו בהומוסקסואלים ולסביות אנשים הסובלים על־פי מהותם מאינוורסיה מגדרית, אך לא אנשים שחטאו בדבר מה. במילים אחרות, קראפט־אבינג ועמיתיו סברו שבהומוסקסואלים יש מרכיב "נשי" בדרגות שונות,

ייסוד אגודה זו סימל את התחלת העידן הרדיקלי בפוליטיקה הפמיניסטית הגרמנית ואת העלייה המהירה במספר החברות הפעילות למען זכויות נשים. עד מלחמת העולם הראשונה הצטרפו לארגונים הפמיניסטיים הגרמניים כרבע מיליון חברות ונוסחה פלטפורמה משותפת שהדגישה את זכותן של נשים לבחור ולהיבחר, את הזכות לחינוך שוויוני, את הדרישה לפתיחת ההשכלה הגבוהה ללא מגבלות מגדריות, את התביעה לשכר שווה על אותה עבודה ואת המאבק בזנות הממוסדת והמפוקחת שרווחה במקומות רבים במרכז אירופה.

כמו כרכים גדולים באירופה של אותה העת משכה אליה גם המבורג מיעוטים מיניים ומגדריים לצד מהגרים אחרים. ערי המיליונים של שלהי המאה התשע־עשרה התבססו על אוכלוסיות חדשות שחיפשו הזדמנויות בכלכלה המודרנית המתפתחת. המעבר אל העיר הגדולה היה לכל התושבים החדשים תהליך מורכב שבו נאלצו לאמץ מנהגים חדשים, מלבושים חדשים, מקצבי חיים חדשים ולהתרגל לתחושות של אנונימיות וקטנות. גיאורג זימל (Simmel), הסוציולוג הגרמני בן התקופה, כתב בחיבורו הידוע **העיר הגדולה וחיי הנפש** (1903), שהעיר הגדולה אפשרה דרגה חסרת תקדים של חירות אישית, במיוחד ערים קוסמופוליטיות כמו המבורג, שהיו פתוחות להשפעות ממקומות רבים: "מהות

בשנת 1919 הקים הירשפלד בברלין את המכון למדעי המין (Institut für Sexualwissenschaft), שהיה עד לעלייתם של הנאצים לשלטון בשנת 1933 המרכז העולמי לחקר ביטויי מיניות ומגדר לא־קונפורמיים, ושבנו נעשו מירב הניתוחים להתאמה מגדרית.

בקהילות המיניות החדשות שהתפתחו בערים הגדולות היוו הגברים רוב מספרי. יכולתם לנוע ללא פיקוח במרחבים האורבניים, כמו גם אמצעיהם הכלכליים, הקנו להם חירות גדולה הרבה יותר מזו של נשים לסביות וביסקסואליות שנאלצו להתמודד עם אפליה ועם הגבלות רבות יותר על חירותן. ואולם בהדרגה גם נשים בעלות תעוזה, תודעה ולעתים גם אמצעים מצאו דרכים לבנות מרחבים מיניים פתוחים יותר. ערים עם תרבות בוהמיינית ואינטלקטואלית ערה אפשרו לחרוג מנורמות מקובלות וממשטור מגדרי יומיומי. לסביבה עירונית תוססת זו הגיעה מרתה באר בשנת 1903 והחלה "לחוש כאדם בין בני אדם". פעילותה הקודמת באגודות פילנתרופיות יהודיות בבילפלד יצרה את החיבור לארגונים יהודיים בהמבורג, ובמיוחד למסדר "בני ברית", ארגון סולידריות יהודית בינלאומית שנוסד בנוי יורק בשנת 1843 על־ידי מהגרים יהודים־גרמנים.

פעילותה של מרתה באר בארגונים היהודיים בהמבורג הובילה לקשרים רומנטיים ומיניים עם נשים, שהסעירו אותה אך גם ערערו את תפיסתה העצמית. באוטוביוגרפיה תיאר קרל באר את תחושותיו הסותרות כאשר אישה צעירה יזמה לראשונה קשר גופני עמו:

לפתע היא התנפלה עלי, נשכבה עלי, חיבקה אותי בחוזקה ונישקה אותי בפראות. היא דיברה בצורה מבולבלת שלא הבנתי, וגופה התנועע בהתכווצויות היסטריות. בהתחלה רציתי להדוף אותה ממני, אבל לבסוף חיבקתי אותה והשבתי נשיקות. היא עזבה מבלי לומר מילה. לא הצלחתי לעבוד במשך שאר היום ובלילה חלמתי שאני כובש אותה. ואולם לא העזתי לברר עד הסוף את רגשותיה כלפי; הרי אצטרך ללא ספק לחשוף את עצמי בפניה. האמנתי שהיא נמשכת רק לנשים ושהיא תרגיש דחייה כלפי גבר (עמ' 77).

ברם, כאשר שמע באר שצעירה זו נישאה "נישואים נורמליים" השתכנע שהיא "למעשה נמשכה באופן אינסטינקטיבי אל הגבר שבי... ונפלה קורבן לדחף המיני המסתורי הזה". בצמוד לשיח המגדרי של זמנו פירש באר את הפנטזיות המיניות האלימות שלו כלפי נשים כביטוי של מיניות גברית: "רציתי לחבק את הנערה, למעוך אותה לעיסה, לחסל אותה. אחר כך התביישתי בדחפים שלי והתחמקתי מלפגוש אותה".

בתקופת מגוריו בהמבורג שכר באר חדר בדירה של אדוארד לוינסון, מוציא לאור של שבועון יהודי ופעיל מרכזי במאבק נגד סחר בנשים יהודיות לצורכי זנות. חודש לאחר הגעתו להמבורג פרסם באר את הכתבה הראשונה בעיתונו של לוינסון, ותוך זמן קצר החלה משטרת המבורג לפקוח

Aus dem Inhalt:

Die homosexuelle Frau und die Reichstagswahl

Was ist Schund und Schmutz?

Rauchende Frauen

Der Klub der Freundinnen

Was...

שער המגזין הלסבי הגרמני *החברה* (Die Freundin), 14 במאי 1928

ואילו בלסביות קיים מרכיב "גברי". תאוריית האינורסיה, שקשרה בין זהות מגדר לנטייה מינית, הייתה התאוריה הסקסולוגית המשפיעה ביותר עד אמצע המאה העשרים, עת תאוריות חלופיות החלו להפריד בין "מין" (sex), "מגדר" (gender) ו"מיניות" (sexuality).

המשגת מיניות ומגדר במונחים של "זהות" ושל "בריאות/חוליי" העלתה את השאלה מה ההצדקה המשפטית להעמיד לדין אנשים שאינם מזיקים לאחרים ושהותם אינה נתונה לבחירתם! הרופא והסקסולוג היהודי ד"ר מגנוס הירשפלד היה בין אלה שמחו בתוקף על סעיף 175 בחוק העונשין הגרמני שאסר על יחסי מין בין גברים, והיה היוזם העיקרי להקמתה בשנת 1897 של "הוועדה המדעית־הומניטרית" (Wissenschaftlich-humanitäres Komitee), ארגון השחרור הגאה הראשון בהיסטוריה. הירשפלד ועמיתיו לוועדה הצליחו להשיג את תמיכתם של אלפי אנשי ציבור מרכזיים לביטול סעיף 175, והוציאו לאור ספרים חינוכיים פופולריים לקידום סובלנות וידע מיניים. בשנת 1910 פרסם הירשפלד את ספרו החשוב ביותר, *הטרנסוסטיטים* (Die Transvestiten), שהיה הראשון לעסוק בהרחבה (ומנקודת מבט אוהדת) בזהות מגדרית לא־קונפורמית (טרנסג'נדרית במונחים של ימינו).

מגנוס הירשפלד בשנותיו המאוחרות

מה צריך העם לדעת על המין השלישי! ספרו משנת 1901 של מגנוס הירשפלד (Hirschfeld)

אף שלא היו באותה העת אנשים שעברו שינוי מגדר, ואף שכל הידוע לא היה מעורב בתרבות הלסבית של התקופה שבה קרוס־דרסינג (cross-dressing) היה מקובל, אימץ באר את הגבריות בנחישות ומתוך שכנוע פנימי. ראייתו את עצמו כגבר לוותה דווקא בניכור גובר מגברים עצמם, שלרוב מופיעים באוטוביוגרפיה כדמויות המאיימות על נשים בודדות הנוסעות ברכבות ונעות בשטחים ציבוריים. מחקרו על הסחר בנשים גילה מציאות דומה, ועליה כתב בתשוקה ובמעורבות רבה. באר הציג באמפתיה רבה את האופן שבו נשים עניות נקלעו לקשיים כלכליים ואולצו לחיות בצורות שונות של שעבוד כלכלי ומיני. הוא תיאר כיצד הגיעו סרסורים לשכונות יהודיות לבושים בחליפות מצוחצחות עם הצעות עבודה ונישואים, וכיצד מודעות כוזבות פיתו נערות צעירות לעזוב סביבה מוכרת ולפול למלכודות נצלניות בעולם הישן והחדש. כמו כן הוא סייע לנשים עובדות לזום חוגים ללימוד קרוא וכתוב, לפתוח לשכות תעסוקה בניהול עצמי ולהקים מעונות לטיפול בילדיהן. קשה לדעת כיצד נראה באר בתקופה זו, אך ככל הנראה התקשה להסתיר את תוויו פניו הגבריים וגם לא התאמץ כנראה להסתיר זאת. ההחלטה להתייחס לעצמו בלשון זכר יצרה נקודות חיכוך במעברי גבולות ובתחנות משטרה, שתמהו על הפער בין

עין על מרתה באר כחלק ממנגנון הפיקוח על פעילים יהודים בעיר. במסמכים רשמיים מתוארת מרתה כבעלת ידע רב למרות גילה הצעיר, וכחדה באופן יוצא דופן. היא מתוארת כגברית עקב מנהגה ללגום כמויות גדולות של בירה ולעשן סיגרים עבים.

בקיץ 1904 נשלח באר למחוזות המזרחיים של אוסטריה-הונגריה – גליציה ובוקובינה – כדי לחקור לעומק את תופעת הסחר בנשים יהודיות, להרצות בפני יהודי האזור על ניצול מיני ולהעביר דוחות ומאמרים למרכזים של "בני ברית" בברלין ובהמבורג. במהלך שליחותו החל באר לנהל יומן והתחיל להתייחס לעצמו בלשון זכר בכתב ובעל־פה. כפי שהוא מספר, "תמיד הצגתי את עצמי במגדר הגברי והשתמשתי ב'סטודנט' וב'עיתונאי' ואף פעם לא בצורות הנשיות" (עמ' 85). באר החל לפרסם מאמרים על פעילותו ושמעו יצא לפניו עוד לפני שהגיע לדבר במקום מסוים. בדיווחים עיתונאיים על הרצאותיו תוארה מרתה כ"דוברת בעלת נחישות גברית וקסם נשי", ותבונתה הנשית צוינה במיוחד. באר עצמו נהנה מביקורות כאלו, אך גם קינא ביכולתם של גברים להתנהל בעולם ללא מגבלות, "בעוד דרכי הייתה חסומה בכל סיבוב על ידי מחסום של 'חוסר נאותות'".

אותו מפגש ראשוני במזרח גליציה נאלצו באר והיילפרן להיפרד לחודשים ארוכים בשל מסעותיו העיתונאיים, אך על היחסים העיבה גם בעיה נוספת – ביילה היילפרן הייתה נשואה. כל רומן מחוץ לנישואין היה גורם לסקנדל גדול בעיירה גליציאנית קטנה – על אחת כמה וכמה רומן לסבי. חוסר התקווה למימוש הרומן עם ביילה היילפרן הביא את באר לנקודת שבירה. הוא חש שאינו באמת יכול לבטא את עצמו כגבר ולקיים עמה זוגיות "רגילה", אך גם אינו יכול לקיים עם ביילה מערכת יחסים לסבית יציבה. באר וביילה הגיעו למסקנה שלזוגיות הזו אין מקום בעולם המוכר להם והחליטו להתאבד יחד בברלין. בעודו ממתין להגעתה של ביילה מגליציה נפצע באר בתאונת חשמלית בברלין, והתוודה בפני הרופא על מצבו הנפשי הקשה. בשל גופו יוצא הדופן של באר ודיבורו על עצמו בלשון זכר, הוחלט בבית החולים להזעיק את ד"ר מגנוס הירשפלד להתייעצות.

מרתה, קרל ו"א. פ. אחד"

כמקובל בסקסולוגיה של ראשית המאה העשרים סבר גם מגנוס הירשפלד שכל ביטויי השונות המינית והמגדרית קשורים אלה באלה ונמצאים על ספקטרום רחב של "נשיות" ו"גבריות". לדעתו של הירשפלד, ישנן אינ-ספור "דרגות ביניים מיניות" (sexuelle Zwischenstufen) הקושרות בין המורכבויות המיניות של הגוף למורכבויות המיניות של הנפש. "המין נמצא במוח ולא באיברי המין", קבע הירשפלד באחרית הדבר שכתב לאוטוביוגרפיה של באר. כאשר דיבר בפני חוגים מלומדים השתמש הירשפלד במונחים מגוונים לתאר את דרגות הביניים המיניות, ואולם לציבור הרחב הוא ארז את כולן תחת התווית של "המין השלישי" (Das dritte Geschlecht). לתפישתו של הירשפלד, המין השלישי היה וריאציה שכיחה למדי בטבע ולכן לא צריך להיחשב חריג או מגונה בעולם בני האדם. בספרו משנת 1901 **מה צריך העם לדעת על המין השלישי!** (*Was muss das Volk vom Dritten Geschlecht wissen!*) ניסה הירשפלד להסביר תפישה זו לקהל הקוראים הלא-מדעי, ולקדם סובלנות מינית ומגדרית. המפגש עם הירשפלד טלטל את עולמו של באר. לראשונה בחייו הוא פגש באדם שהכיר בחוויותיו כממשיות, טבעיות ולגיטימיות.

אף שהאמין בטבעיות של המין השלישי והטיף לציבור הרחב לקבל אותו, הרי הירשפלד המליץ לבאר על "ניתוח קטן" שיתקן את האמביוולנטיות המינית שלו. בהרצאה שנשא הירשפלד בנובמבר 1906 בפני "האגודה לרפואה חברתית, היגינה וסטטיסטיקה רפואית" (Gesellschaft für soziale Medizin, Hygiene und Medizinalstatistik), הוא הציג את המקרה של אנה לאבס (Anna Laabs); השם הבדוי שנתן לבאר) כ"גבר שבטעות זוהה כאישה... אין ספק שהמקרה של אנה לאבס הוא זה של שיוך מיני שגוי" (עמ' 130-131)

"אנחנו בוחרים בהינדנבורג / אנחנו בוחרים בהיטלר!", כרזת תעמולה נאצית משנת 1932 המציגה את מגנוס הירשפלד ויהודים מפורסמים אחרים כתומכיו של הנשיא השמרן הינדנבורג

ההצגה העצמית לרישום בדרכון. לאחר שדרכונו נגנב במזרח הונגריה הסתבך באר עם המשטרה המקומית, וזו הסכימה לשחרר אותו רק לאחר התערבות של "גבירה מקומית שקראה עלי בעיתון וזיהתה אותי".

במסעותיו בגליציה פגש באר באישה שעתידה הייתה להיות אהבת חייו הראשונה, ביילה היילפרן ואלדברג (Heilpern Waldberg), המוסוית בספר בשם הלא-יהודי האנה ברנהרדובנה (Bernhardovna). מפגש זה היה גורלי בעבור באר, שתיאר כיצד "ידיה הלבנות והרכות של אישה" הסירו מעליו את המשקל שנה על כתפיו במשך שנים. התאהבותם המהירה המחישה לו את תשוקתו המינית לנשים, אך גם עוררה מחדש חרדות על זהותו המגדרית: "מה אני באמת? האם גבר? הו, אלוהים, לא. זה היה עונג בלתי-ייתואר אילו הייתי. אך נסים אינם קורים עוד בימינו" (עמ' 93). אהובתו החדשה ראתה את מרתה וחשקה בה כאישה, ובאר כותב, "כיצד יכולתי אי פעם לחשוב כי אני גבר? אני פשוט בחורה עם צורה משונה, זה הכול". לאחר

סטודנטים נאצים ממיינים את הספרים שבזו מהמכון למדעי המין של מגנוס הירשפלד, בחיפוש אחר ספרים "לא-גרמניים" לשריפה בכיכר האופרה של ברלין, 10 במאי 1933

פרסבר (Presber) כדי להביע תמיכה בשינוי המגדר, והיה זה פרסבר ששכנע את באר לחבר את האוטוביוגרפיה, "שתציג את גורלו בצורה אמיתית וכנה ללא שמץ של סנסציוניות". היום לא ידוע איזו פרוצדורה רפואית עבר באר. רוב המסמכים שהיו בספרייתו של הירשפלד נשרפו בידי הנאצים בשנת 1933. בשנת 1906 לא היה נוהל מסודר לשינוי מגדר, ופריצות הדרך המשמעותיות בתחום ההורמונים ובתחום הפלסטיקה הרפואית התרחשו רק לאחר מלחמת העולם הראשונה. מבחינתו של באר ההליך הצליח – הוא שכב במשך שלושה ימים במיטתו בבית החולים קודח מחוס וחולם חלומות מאושרים. שבועיים לאחר הניתוח הופיע באר בביתו של פרסבר, "ובמקום האישה הצעירה, הופיע מולי איש צעיר. אחיה התאום". שיערו היה קצוץ והוא עטה לבוש גברי, ובעיני פרסבר "צעדיו במכנסי הגברים היו קטנים ומעט מהוססים. תנועותיו היו מאולצות מעט כשל ילד, ודומה היה שהן מנסות להשליך מעליהן מגבלות של שני עשורים" (עמ' 4). ב-8 בינואר 1907 תוקנו רשומות הלידה של באר בארולן והוא נרשם

באוטוביוגרפיה). הירשפלד גם העביר בין הנוכחים טביעת שעווה של איברי המין של באר, "שנעשתה על-ידי אומן יציקת השעווה מר קאסטן", והם הוכיחו לדבריו את שיוכו השגוי של באר. ואולם, למרות קביעתו הנחרצת המשך הירשפלד להתייחס אליו במהלך ההרצאה בלשון נקבה ובשם נשי, על אף שבאר עצמו נכח בין קהל השומעים. מבחינה זו, אם כי הבין באופן עקרוני את מורכבות גופו של האדם האינטרסקס, ואף על פי שניסה לקדם את רעיון "המין השלישי", עדיין סבר הירשפלד שיש להתאים את באר לתבנית הדור-מגדרית.

בדומה למצב הקיים היום במקומות רבים נדרש גם אז באר לאישורים מגורמים חיצוניים מוסמכים כדי לעבור פרוצדורה רפואית של התאמה מגדרית. בנוסף לחוות דעתו של הירשפלד ולהיתר מטעם משרד הפנים של מדינת פרוסיה, אסף באר עוד שתי חוות דעת מקצועיות: מהסקסולוג הידוע ד"ר איוון בלוך (Bloch) ומשותפו של הירשפלד בוועדה המדעית-הומניטרית, ד"ר גיאורג מרצבאך (Merzbach). הירשפלד גייס גם את הסופר והמחזאי רודולף

קברו של קרל באר, בית העלמין קריית שאול, תל אביב

כקרל ובסיועו של מגנוס הירשפלד עבר למגדר הגברי. קריאה זו של חיי קרל מ. באר מאפשר לנו לראות גם את הגבר הטרנסג'נדר שמצא יציבות בעולם הנישואים ההטרוסקסואלי לאחר שהשלים את שינוי המגדר, וגם את מרתה באר הלסבית שלא הורשתה לממש את תשוקתה לזוגיות יציבה. קריאה אלטרנטיבית זו מאירה את קשיי הקיום הלסביים בראשית המאה העשרים ואת הדיכוי המגדרי, המיני, התרבותי והכלכלי שלסביות רבות התמודדו עמו יומיום. אין זה מפתיע על כן שמרתה באר בחרה לפעול בארגונים למען זכויות נשים כאשר ראתה את עצמה כאישה. הדרישות לזכויות פוליטיות, הזדמנויות תעסוקתיות וחינוך גבוה נגעו כמוכן לכלל הנשים, אך היו עניין הישרדותי בעבור לסביות נטולות עוגני תמיכה בסדר ההטרוסקסואלי. באוטוביוגרפיה שכתב לאחר שהשלים את תהליך שינוי המגדר ממעיט קרל באר בחשיבות הזדהותו כאישה לסבית. לאורך הספר הוא מקפיד להסביר כי בסיס השונות שלו היה תמיד בגלל מרכיב גברי: האינטליגנציה, הקושי במלאכת יד, היצרים המיניים האלימים, האסרטיביות – כולם קודדו כמאפיינים גבריים, ומשיכתן של נשים רבות אליו – "נערות נורמליות לחלוטין" בלשונו – גם היא הובנה כסימן לגבר שבתוכו.

ואולם באר חי ופעל גם כגבר הטרוסקסואל וגם כאישה לסבית. בשני העשורים הראשונים לחייו היה גופו דרמשמעי וכך גם הזדהותו המגדרית. מגנוס הירשפלד היה זה שהציע לו להפריד בין השניים, ומסלול חייו לאחר הניתוח תומך במסקנה שזו הייתה הבחירה הנכונה בעבורו מבחינה אישית, חברתית ומקצועית. עם זאת, שם העט שבחר – "א. פ. אחד"/"א. י. נ. גוף" (N. O. Body) – מרמז שלא הגיע אל המנוחה ואל הנחלה של יציבות מינית ומגדרית, אלא למעין ריקנות אישית וגופנית. ההשראה הספרותית

במרשם העיר כגבר. באוקטובר של אותה שנה נשא באר את ביילה לאישה בווינה לאחר שזו התגרשה מבעלה.

סיפורו של באר מסתיים באוטוביוגרפיה בסוף טוב קלאסי: מימוש זהות מגדרית, מימוש אהבה ומימוש מערכת היחסים עם ביילה בנישואים לגיטימיים. זהו נרטיב מקובל באוטוביוגרפיות טרנסג'נדריות הממצבות את ההתאמה המגדרית כסוף דרך הייסורים: באר חש לכוד בגוף שהסביבה זיהתה כגוף נשי, עד שהזדמנה בדרכו האפשרות לשנות את גופו כך שיתאים לפנימיותו. אך האם יהיה נכון להסתפק בסיפור זה בלבד? כפי שבאר קילף מעליו גרסאות זהות מגדרית, כך עלינו לקלף את הגרסאות השונות של מקרה היסטורי זה על מנת להבין את מורכבותו. ההמשגה של באר כטרנסג'נדר בלבד, משום שעבר ניתוח להתאמה מגדרית, היא אנכרוניסטית. באר לא הכיר את הטרמינולוגיה בת־זמננו והוא בוודאי לא החשיב עצמו כאדם טרנסג'נדר. גם המלה "טרנסווסטיט" שטבע הירשפלד לא הייתה קיימת עדיין בשנת 1906. אין גם שום אינדיקציה לכך שהוא זיהה את עצמו כ"הרמפרודיט", המונח המקובל בזמנו לאנשים בעלי מאפיינים מיניים גופניים אמביוולנטיים. על־פי הרמן סימון, באר החשיב את עצמו כגבר ביולוגי לכל דבר שבטעות חי בשני העשורים הראשונים לחייו כאישה.

ובכל זאת, האם יהיה נכון להתעלם מהתנודות בהזדהות המגדרית של באר ולהחשיבן כטעויות בדרך לאמת אחת צרופה? אם לעומת זאת נבחר להתייחס להתלבטויות של באר כחשובות באותה מידה כמו קביעותיו הנחרצות, הרי נראה שהוא נע/ה על הספקטרום המגדרי פעמיים לפחות: בפעם הראשונה כאשר מרתה באר הדחיקה את פקפוקי הילדות וראתה עצמה כאישה פמיניסטית המזדהה עם נשים וחושקת בהן מינית, ופעם השנייה כאשר מרתה החל לראות את עצמו

כותבות המאמר מבקשות להודות מקרב לב לד"ר הרמן סימון, מנהל המרכז היהודי בבית הכנסת החדש בברלין, על תרומתו יקרת הערך למחקר זה.

לקריאה נוספת:

מיכאל גלזמן, **הגוף הציוני: לאומיות, מגדר ומיניות בספרות העברית החדשה**, תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 2007.

שולמית וולקוב, **ולטר רתנאו: טרגדיה יהודית גרמנית**, תל אביב: עם עובד, 2014.

גיאורג זימל, "העיר הגדולה וחיי הנפש", בתוך: **אורבניזם: הסוציולוגיה של העיר המודרנית**, תרגמה מרים קראוס, תל אביב: רסלינג, 2004, 40-23.

N. O. Body, **Memoirs of a Man's Maiden Years**, Translated by Deborah Simon, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2009 (original work published 1907).

Robert Beachy, **Gay Berlin: Birthplace of a Modern Identity**, New York: Knopf, 2014.

Robert Beachy, "The German Invention of Homosexuality", **The Journal of Modern History**, Vol. 82:4 (December, 2010), 801-838.

Alice Domurat Dreger, **Hermaphrodites and the Medical Invention of Sex**, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2000.

Jana Funke, "Narrating 'Uncertain' Sex: The Case of Karl M.[artha] Baer", in: Ben Davies and Jana Funke (eds.), **Sex, Gender and Time in Fiction and Culture**, Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan, 2011, 132-153.

Hermann Simon, "N. O. Body und kein Ende", in: Marion A. Kaplan u. Beate Meyer (eds.), **Jüdische Welten: Juden in Deutschland vom 18. Jahrhundert bis in die Gegenwart**, Göttingen: Wallstein Verlag, 2005, 225-230.

Hermann Simon, "Ein sexuell-etischer Film", **Pioniere in Celluloid – Juden in der frühen Filmwelt**, in: Irene Stratenwerth u. Hermann Simon (eds.), Berlin: Henschel, 2004, 208-213.

מקורות האירורים:

תמונה בעמוד 23: Schwules Museum, Berlin

תמונה בעמוד 27: Ullstein bild/ Getty Images

תמונה בעמוד 29 משמאל: א.א.ס.א.פ קריאייטיב/ INTERFOTO / Alamy

תמונה בעמוד 30: א.א.ס.א.פ קריאייטיב/ Akg-images

תמונה בעמוד 31: Imagno/ Getty Images

תמונה בעמוד 32: באדיבות עדי סברן

לשם שבחר היא האוטופיה הידועה **אלטנוילנד** שפרסם תאודור הרצל בשנת 1902. גיבור הספר, פרידריך לבנברג, יוצא למסעו לארץ החדשה הישנה (אלטנוילנד) בעקבות מודעה בעיתון וינאי המחפשת "איש משכיל ונואש, הנכון לעשות בחייו את הנסיון האחרון. הצעות תשלחנה נא אל N. O. Body במערכת". כפי שהעיר מיכאל גלזמן, "עלילת אלטנוילנד עוסקת בניסיונות 'לרפא' את תחלואי הגוף של הגבר היהודי המלנכולי והנשוי" (ראו ספרו ברשימה לקריאה נוספת, עמ' 43). במילים אחרות, גם לאחר "התיקון" המגדרי שעבר, בחר באר בשם עט שמנכיח את אי-התאמתו להגדרות מגדריות חד-משמעיות.

נופיה הצחיחים של ארץ הקודש

בחודש מרס 1909, שנה וחצי בלבד לאחר חתונתם, נפטרה ביילה באר בברלין מדלקת ריאות. זמן קצר לאחר מותה התחתן באר מחדש עם אלוה מקס, שלה היה נשוי עד מותה בשנת 1947. בשנת 1911 מצא באר תעסוקה בקהילה היהודית של ברלין ובשנת 1920 התמנה לראש הלשכה הברלינאית של מסדר "בני ברית". עלייתם של הנאצים לשלטון הביאה לחיסולה הברוטלי של התרבות ההומוסקסואלית המשגגת שהפכה את ברלין לבירה הגאה של אירופה מסוף המאה התשע-עשרה ועד 1933. התעמולה הנאצית תיארה את מגנוס הירשפלד כאב-טיפוס של היהודי המנוון והמשחית ואת פעילותו כמייצגת רוח יהודית מושחתת. למזלו של הירשפלד הוא שהה בחו"ל בזמן עלייתם של הנאצים לשלטון, ולכן לא נשלח לדכאו כמו עובדים אחרים במכון למדעי המין וחברים מרכזיים בוועדה המדעית-הומוניטרית. ספריית המכון העשירה נגררה ב־10 במאי 1933 אל כיכר האופרה בברלין ונשרפה יחד עם ספרים אחרים "הנוגדים את הרוח הגרמנית". חלק גדול מהספרים והניירות שנשרפו באותה מדורה ידועה לשמצה הגיע מספרייתו של מגנוס הירשפלד.

קרל באר נעצר בשנת 1937 בפשיטה על מסדר "בני ברית" ונלקח לחקירות ולעינויים. בני הזוג באר מכרו בזול את דירתם ורכושם והיגרו בקיץ 1938 לפלשתינה. לאחר קשיים רבים במציאת עבודה מצא בר משרה כסוכן ביטוח וכמנהל חשבונות ועבר עם אלוה לבת-ים. הוא ניהל רומן עם מזכירתו גרטה גיטלה פיש (Fisch), היא עברה להתגורר עמו ועם אשתו והם חיו כשלישייה. בשנת 1950, שלוש שנים לאחר מותה של אלוה, התחתן באר בשלישית עם גיטלה. מעבר לכך, לא ידוע עליו דבר – מעטים בישראל הכירו את סיפור חייו המורכב, והוא נשכח. מאדם עתיר פרסום על פועלו וספרו, הפך באר להיות כשמו המאומץ – אף אחד.

***